

BL

I

'88

Bratislavské listy

BRATISLAVSKÉ LISTY/jún/1988 - riadi redakcia, vydáva Ján Carnogurský
ul. Karola Adlera 10, Bratislava / Príspevky dopravujte vydávateľovi/
Uverejnené príspevky nemusia vyjadrovať názor redakcie a vydavateľa /

CLÁNKY

Ján Carnogurský : Rerum novarum a komunistický manifest -
komu dali dejiny za pravdu?

Ján Druga : "Oslavné zamyslenie"

-at- : Stránky z denníka

Václav Benda : Výjava z Bratislavy

-j- : Od dreveníc k Nehles/Bratislava

-elje- : Zápas o skutočnosť

SPRÁVY J.Č. : Seminár o sociálnej rovnosti

RECENZIA JČ : Samizdatový zborník o Andrejovi Hlinkovi

DOKUMENTÁCIA Verejné zhromaždenie 25. marca 1988 v Bratislave - korešpondencia s Národným výborom hl.m. SSR Bratislava

Ján Carnogurský : RERUM NOVARUM A KOMUNISTICKÝ MANIFEST - KOMU DALI DEJINY ZA PRAVDU ?

V tomto čase určitých nádejí a určitej skepsy je dobré poznať preverené hodnoty, ktoré by nás - prípadne - mohli viesť od nádejí cez skepsu ku konštruktívnym riešeniam. Problém je v tom, čo považovať za preverené hodnoty. Ponuka preverených hodnôt v týchto zemeplnených šírkach a v tomto storočí vysoko prevládala dopyt. Ziaľ, príliš často súvisela a práve vládnuca realita a končila pri najbližšom politickom prevrate, ani nie prvom, ani poslednom. A predsa, práve pre premenlivosť režimov a ponúkaných hodnôt potreba preverených hodnôt neklesá, ale naproti stúpe. Ibaže stúpajú aj kritériá ich preverenosti.

V osobnom živote jednotlivcov potvrdili svojiu trvalú hodnotu etické princípy kresťanskej morálky. Potvrdili ju - okrem iného - v tom zmysle, že režim štyridsať rokov potiere náboženstvo a nielenže sa mu nepodarilo náboženstvo zlikvidovať, ale samotné náboženstvo v spoločnosti sa upavnilo. Naproti tomu sa režim nepodarilo sformovať masovejšie nástup ľudí a tzv. komunistickou morálkou.

V spoločenskom rámci rovnako štyridsať rokov u nás platí ako axiomatická hodnota socializmus, v poslednom shrube tucte rokov dokonca ako tzv. reálny socializmus, čiže socializmus, ktorý tu je a ktorý všetci poznáme na vlastnej koži. Nuž, nebol to dobrý taktický ťah od komunistických ideológov, táto téza o reálnom socializme. Povýšili ňou skutočnosť na ideál a zriekli sa mandrovačieho priestoru, vymedzeného dialektickým rozdielom medzi skutočnosťou a ideálom, medzi teóriou a praxou. Umožnili keď dému, aby viditeľné nedostatky každodenného života v komunistickom štáte považoval za principiálne nedostatky socializmu. Marxistská téza o praxi ako najvyššom kritériu teórie sa veľmi ľahko môže stať ideologickým prekladom biblického: Menel Tekel!

Súčasná možnosť kritiky socializmu sú priam navyšečerpateľné práve preto, že socializmus sa deštruuje praxe odhalil svoje nedostatky. Boli tieto nedostatky viditeľné už pri arde dnešného socializmu, v dobe, keď bol ešte len teóriou, iba manifestom? A videl ich niekto a pomenoval?

V kresťanstve a osobitne v katolíckej cirkvi mali socialistické myšlienky aj prax dlhú tradíciu. V Taliansku vznikol už v 12. storočí rád humiliárov s hlavným poslaním v modlitbe a spoločnej remeselnej práci. Svätý Tomáš Morus napísal Utópiu a dominikánsky mních Tomáš Campanella Slnečný štát - obe diela sme museli vedieť aspoň spomenúť pri skúške z marxizmu. Keď však v druhej polovici minulého storočia marxistický socializmus začal magnetizovať západoeurópsku inteligenciu, katolícka cirkev sa postavila proti. Pilierom protisocialistickej katolíckej sociálnej náuky sa stala encyklika Rerum novarum pápeža Leva XIII vydaná roku 1891. Vtedajší, aj náš dnešný socializmus sú tiež svoj pilier - Manifest komunistického stfany, vydaný roku 1943 a zakončený slávnou vetou: Proletári všetkých krajín, spojte sa! Zaujímame sa takú hru a porovnáme oba dokumenty. Porovnáme ich východiská, ich analýzu a ponúkané riešenia. Porovnáme ich zámerne na základe našich dnešných skúseností. Nech je to pohľad späť ponad storočie, resp. pol druhu a stádku, ktoré riešenie sa osvedčilo a ktoré nie. S stádkou, ktorému z obidvoch dokumentov dali dejiny za pravdu.

Máte v rukách prvé číslo nového časopisu. Časopis chce vytvoriť priestor pre slobodnú diskusiu o problémoch v spoločnosti a štáte aj o alternatívach budúceho vývoja. Vychádza ako pre pochopenie problémov v spoločnosti a štáte vidíme v kresťanskej poňatí človeka. Spomedzi alternatív budúceho vývoja pokladám za správne tie, ktoré budujú na kresťanských etických princípoch. Akokoľvek pokladáme kresťanské učenia za základ nášho poznania a rozhodovania, jeho správnosť sa musí prejavovať v slobodnom dialógu aj s inými myšlienkovými smermi. Slobodný dialóg dáva šírku poznania pravdy. Časopis sa bude preto uchádzať o príspevky aj s oných iných myšlienkových smerov.

Časopis chce upevňovať u svojich čitateľov vedomie európskej príslušnosti prostredníctvom poznania situácie a problémov iných európskych národov, predovšetkým našich susedov. Pokúsime sa získať príspevky, ktoré by nám takého poznanie sprístupkovali.

Slovenský exil považujeme za integrálnu súčasť národa. Budeme informovať o problémoch exilu, ale privítame aj pohľad na situáciu u nás doma so sorným uhlá exilu.

Na dôvažok jedno negatívne vymedzenie. Časopis nie je orgánom žiadnej cirkevnej štruktúry. Znamená to toľko, že časopis nepodlieha cirkevnej cenzúre a žiadna cirkev, ani tzv. tajná, nezodpovedá za publicistiku časopisu.

Za pravdivosť uverejnených faktografických údajov zodpovedá vydavateľ podľa § 19 zákona číslo 81/1966 Zb./tlačový zákon.

Časopis bude predbežne vychádzať nepravidelne, v závislosti od príspevkov, určených na uverejnenie.

Sami sme zvedaví, ako sa nám podarí splniť vytyčené predsavzatie.

Redakcia
Vydavateľ

Vychodiaci oboch dokumentov sú rovnaké - konštatujú rozštiepenie spoločnosti na dve triedy, bohatých a chudobných a bezmedzanú biadu robotníkov. "... hŕstka boháčov položila jarmo lakmer otrocké na nešťastné množstvo proletárskeho ľudu" - hovorí sa v Rerum novarum Manifest vidí problém podobne: robotníci "... sú nielen otrokmi buržoáznej triedy, buržoázneho štátu, ale deň čo deň, hodinu čo hodinu ich zstročuje stroj, dozorca a predovšetkým jednotlivý buržoa - továrnik". Encyklika aj Manifest sa tiež zhodujú, že nejde o izolovaný problém pŕstavenia robotníkov, ale o všeobecný a spoločný problém spravodlivého usporiadania celej spoločnosti. Tým zhoda oboch dokumentov končí. Navrhované koncepcie riešenia takto videného problému sú priam protikladné.

Jadrom oboch navrhovaných riešení je otázka súkromného vlastníctva a pohľad na jeho funkciu v spoločnosti.

Komunisti priaznivujú súkromnému vlastníctvu všetko slo. Podľa nich súkromné vlastníctvo upoŕňuje vykorisťovanie človeka človekom. Nielen umoŕňuje, ale aj reálne spŕsobuje. Rozkladá rodinné vzťahy, ovplyvňuje a deformuje platné právo, ideológiu, vládnucu v spoločnosti, kultúru a umenie. Vyvoláva konkurenciu a tá vedie k hospodárskym krízam, v ktorých sa ničí veľká časť už vytvoreného národného bohatstva. Práve pre konkurenciu a krízy je hospodársky poriadok, založený na súkromnom vlastníctve menej efektívny a bradiaci rozvoj spoločnosti. V Manifeste komunisti zhrnújú svoju teóriu do jedinej vety; zrušenie súkromného vlastníctva. Nie však hocaké zrušenie, ale hneď /alebo postupne/ jeho poŕstápanie. "Proletariát využije svoju politickú moc na to, aby sústredil všetky výrobné nástroje v rukách štátu" - hovorí sa v Manifeste. Urobí sa tak "despotickým zásahom do súkromného práva", "svyšovaním počtu znárodnených tovární". Proletariát to všetko uskutoční a cieľom, aby "čo najrýchlejšie zväčšil množstvo výrobných síl".

Encyklika pŕzerá priaznivo na súkromné vlastníctvo. Súkromné vlastníctvo umoŕňuje človekovi hmotne zabezpečiť seba a svoju rodinu, poskytuje najlepšiu motiváciu pre prácu; je jeho prirodzeným právom, ako jediného tvora v prírode, obdareného duchom a rozumom. Poskytuje mu stálu zábezpeku aj do budúcnosti a vytvára základňu pre jeho slobodné rozhodovanie. Súkromné vlastníctvo je staršie než štát. Odstránením súkromného vlastníctva "by vznikli ŕmky a plynulo by z toho tvrdá a nenávidená otroctvo občanov". Odňali by sa účinné podnety vynaliezavosti a priŕstallivosti jednotlivcov a tak by vysychali i zdroje bohatstva. Rerum novarum usatvára dvodnú časť vytyčenía zásady: Súkromný majetok je nedotknuteľný.

S otázkou vlastníctva úsko súvisí problém spoločenskej rovnosti či nerovnosti.

Komunisti si od zrušenia súkromného vlastníctva sľubujú odstránenie triednych rozdielov v spoločnosti a nastolenie rovnosti - rovnakú pracovnú povinnosť pre všetkých, ako to nesýve Manifest.

Rerum novarum nielenže neverí v možnosť úplnej spoločenskej rovnosti. Nerovnosť v majetku pramení v nerovnosti nadania, zdravia, usilovnosti, sily. Ale nerovnosť v majetku nie je spoločnosti na škodu. Najmä ona nabáda ľudí, aby podŕstipili ŕalbu práce a tak uspokojovali svoje rozličné potreby.

Protiklad oboch dokumentov vrholi v navrhovanom riešení spoločenských problémov.

Komunisti ponúkajú stručný návod: revolúciu. Veria, že najskôr treba od základov znížiť stavbu existujúcej /buržoáznej/ spoločnosti, nastoliť diktatúru proletariátu a a jej pomocou vybudovať ľudia presýslený najskôr teoreticky vypracovaný pozemský raj. Manifest preŕskypuje expresívnymi výrazmi pri opise proletárskej revolúcie: jej úlohou je "zničiť všetko, čo dosiaľ ochraňovalo a sechraňovalo súkromné vlastníctvo", proletariát sa nemôže vspríamit, ak nezvýhodí do povetria celú nadstavbu vrstiev, ktoré tvoria oficiálnu spoločnosť". Komunisti otvorene vyhlasujú, že "ich cieľ sa dá dosiahnuť len násilným svrhnutím celého doterajšieho spoločenského zriadenia". Proletári v revolúcii "nemajú čo stratiť, len svoje okovy".

Encyklika nechce nič znížiť v existujúcej spoločnosti. Upozorňuje, že ľudský život nikdy nebude bez ŕažnosti a pozemský raj sa jednoducho nebude konať. Ľudia, ktorí hlásajú opak, "mámia ľud". Existujúce nedostatky však možno zmierniť a niektoré úplne odstrániť, ale nie triednym bojom lež spoluprácou robotníkov a podnikateľov, práce a kapitálu. Náprava môže nastať len postupne a prívodit ju majú tri inštitúcie: cirkev, štát a odborové organizácie.

Cirkev vytyčuje mravné zásady usporiadania spoločnosti, vychádzajúce z evanjelia. Trochu zjednoduŕšene ich možno vysloviť: podriadenosť ekonomiky prírodzeného života, vzájomné plnenie zmluvných povinností robotníkov a zamestnávateľov, úcta voči manuálnej práci a chudobe, medze dovoleného užívania hoci aj riadne nadobudnutého majetku a dobročinnosť bohatých voči chudobným.

Posledná zásada je tradičným ŕerdom útokov socialistov všetkých odliŕšov. Istá by sama nastoila na vyrovnanie majetkových rozdielov, ale vo fungujúcej spoločnosti je vhodným doplnkom ŕstítnej starostlivosti o ŕpeciálne slabé vrstvy. Prednosťou dobročinnosti je bezprostrednosť a nebyrokratickosť. V posledných desaťročiach je dôležitým prvkom medzinárodnej pomoci krajínam ŕetieho sveta. Vlády Etiópie a Mozambiku by mohli povedať, aký prídiel majú súkromné ooby a inštitúcie zo Západnej Európy, Ameriky a Japonska na potravinovej pomoci ich hladujúcemu obyvateľstvu. Alebo napr. Matka Tereza, ako ľaj súkromné dary pomáhajú udržiavať a rozvíjať misijné dielo. Súkromné a polosúkromné nadácie zo Západu financujú nemalo študijných pobytov a projektov aj vedcov zo socialistických krajín.

Štát so svojím donútením nastupuje vtedy, keď je ohrozené všeobecné blaho. Štát sa má starať o všetky vrstvy spoločnosti, ale predovšetkým o chudobných robotníkov, pretože ich najviac ohrozujú neoprávnené zásahy iných. Zmluvná sloboda nie je neobmedzená. Podnikatelia nesmú pod ŕúškom slobodnej pracovnej zmluvy epúťavať robotníkov v ľudsky nedôstojných pracovných podmienkach. Robotník má nárok na spravodlivú mzdu, t.j. mzdu, z ktorej môže slušne užiť seba, manželku a deti. Dane majú byť prízvorné, aby neodčerpávali z podstaty súkromného majetku.

Hlavnú úlohu v obrane robotníckych záujmov majú zohrať odborové organizácie robotníkov. Robotníci sa nabáďajú, aby si zakladali odborové organizácie, pretože "Brat, ktorý je podporovaný bratom, je ako mesto pevné". Odbory chránia celkovú záujmy robotníkov aj individuálne. Odbory majú byť nezávislé na štáte a má v nich vládnuť vnútorná demokracia.

Porovňajme, aký program vytyčuje Manifest pre komunistický režim, nastolený revolúciou. Zhrnúje ho do desiatich bodov:

1. vyvlastnenie pozemkového vlastníctva
2. vysoká progresívna daň
3. zrušenie dedičského práva
4. konfiškácia majetku všetkých emigrantov a rebelov
5. bankový monopol štátu
6. sústredenie dopravy v rukách štátu
7. zvyšovanie počtu znárodnených tovární, zúrodňovanie a skvalitňovanie pôdy podľa spoločného plánu
8. rovnaké pracovná povinnosť pre všetkých, zriadenie priemyselných armád, najmä pre poľnohospodárstvo
9. spojenie poľnohospodárskej a priemyselnej výroby, úsilie o postupné odstraňovanie rozdielu medzi mestom a dedinou
10. verejná a bezplatná výchova všetkých detí, odstránenie tvárenskej práce detí, spojenie výchovy a materiálnoú výrobou.

Z perspektívy tohto desatora najdôslednejšími marxistami boli Stalin a Pol Pot.

Ale ostanme pri pôvodnej otázke - ktorej z týchto protikladných sociálnych koncepcií ŕali deŕiny za pravdu?

Ak sociálnu koncepciu, reprezentovanú tu encyklikou Rerum novarum, zredukujeme na hospodársky systém, založený na súkromnom vlastníctve výrobných prostriedkov, uvážené zásahy štátu do sociálnej štruktúry a hospodárstva a slobodné a nezávislé odbory, potom pravábe takto organizovaných štátov nad komunistický organizovanými štátmi je jednoznačná. Štáty EHS sú úspešnejšie než štáty RVHP, západné Nemecko než východné, Rakúsko je úspešnejšie než Československo, južná Kórea než severná, Tchajvan než Čínska ľudová republika a štáty ASEAN než komunistické štáty juhovýchodnej Ázie. Ale aj mimo rámec preŕných hospodárskych ŕtatistik. Máme po ŕtyridsiatich rokoch života v systéme s prívlastkom socialistický pocit, že tento systém nás privádza bližšie než iné systémy k najdôstojnejšej z ľudských vízií - k slobode? Odpovedať si môže každý sám a bude to súčasne aj odpoveď na otázku v názve tohto článku.

Marec 1988

0

Ján Druga

"OSLAVNÉ" ZAMYSLÉNIE

30. decembra 1977 Sv. Otec Pavol VI. bullou "Qui divino consilio in Petri Apostoli similitudinem..." zriadil slovensku rímsko-katolícku provinciu. Časopis NaS 5/1987 priniesol pri príležitosti 10. výročia tejto bully zaujímavý článok "Slovensko v cirkevnej organizácii". Boli v ŕom zachytené historické osudy slovenských diecéz, cez celý ich vývoj - najmä však v XX. storočí, ktoré bolo plné politických i geografických zmien.

25. februára 1988 sme "slávili" 40. výročie Februárových udalostí. Za krátky čas sa objaví publikácia, ktorá bude odzrkadľovať týchto posledných 40 rokov v živote katolíckej cirkvi na Slovensku. Týchto témy sa dotkol aj nedávny list biskupa Korca redakcii Rudého práva. Pokúsme sa pri príležitosti týchto "osláv" spoločne posriet na to, ako dnes vyzerá katolícka cirkev na Slovensku a prípadne čo z toho vyplýva.

Na Slovensku existuje 7 biskupstiev. Z nich len dve sú obsadené biskupmi - banskobystrické 77-ročným biskupom Ferancom a nitrianska 76-ročným biskupom Pásztorom. Spišské biskupstvo nemá biskupa od r. 1950, košické od r.1962, rožňavské od r.1971, prešovské od r. 1950, Trnava od r. 1987.

Podľa cirkevného práva, po smrti biskupa volí dačeaného správcu diecézy tzv. Zbor konzultorov - je to obdoba niekdajšieho Zboru kanonikov. Týchto konzultorov môže menovať iba biskup. Zbor konzultorov ustaný Sv.Stolicou aj štátom existuje len v Nitre. Zbor konzultorov ustaný len Sv. Stolicou existuje v Trnave. V Banskej Bystrici bp. Feranec Zbor konzultorov nevyzval, alebo mu ho Sv. Stolica neschválila - nevieme. Faktom je, že ten konzultori nie sú a zo starých kanonikov v tejto diecéze žijú ešte Tonhäuser, Schubert a Dovala. Ostatné diecézy konzultorov zo známych dôvodov nemajú. Z košickej diecézy zo starých kanonikov žije ešte Šesták v Prešove, z rožňavskej žije Horák v Bratislave a zo spišskej Stuklák v Sp. Vlachoch a Štřený v Lipt. Osade. V prípade smrti ordinára v niektorej z týchto štyroch diecéz, nemá teda kto voliť už ani dačeaného správcu. Prešovská diecéza podlieha priamo Sv. Stolicí a jej cirkevno-právne usporiadanie nám nie je celkom známe.

/Zaujímavá situácia vznikla v Olomouci po smrti bp. Vránu. V Olomouci tak isto neexistuje Zbor konzultorov a po smrti biskupa sa dekan vymetal vyhlásil sám za správcu diecézy. Štátna správa ho hneď uznala, Vatikán samozrejme nie. Vymetal je predseda českého združenia Pacem in terris a poslanec Federálneho zhromaždenia/. Čechy a Slovensko sú asi jedinou krajinou s katolíckou históriou na svete, kde neexistuje tzv. Biskupská konferencia - najvyšší orgán miestnej cirkvi - potvrdená Sv. Stolicou.

/Biskupskú konferenciu má i Litva, nehovoriac o Poľsku, NDR a Maďarsku. Pokiaľ vieme, biskupská konferencia neexistuje iba v Číne a Albánsku/. Zbor ordinárov Slovenska plní len organizačné záležitosti. Na viac nemá cirkevno-právnu kompetenciu. Teda Zbor ordinárov Slovenska /i Čiech/ a celkový stav biskupstiev na Slovensku sa nachádza kdesi na poslednej hranici, kde ho z administratívneho i právneho hľadiska mohol štát dotlačiť.

Druhou vážnou inštitúciou v cirkevnej štruktúre je bohoslovecká fakulta. Bez toho, aby sme sa chceli niekoho osobne dotknúť, treba povedať, že výber a zloženie pedagogických kádrov je z cirkevného hľadiska nevyhovujúci. Pedagogický zbor nie je na dostatočnej odbornej úrovni, nikto z týchto ľudí našťudoval v zahraničí, väčšinou neovládajú /najmä mladí asistenti/ cudzie jazyky, aby mohli študovať súčasne katolícku teológiu, Ich prednášky sú teda zastaralé a na nízkej úrovni a pretože väčšina z pedagógov sú navyše členmi Pacem in terris, medzi bohoslovcami a ich pedagógmi je hlboké priepast' v dôvere i v spolupráci. Bohoslovecká fakulta v Bratislave nemá knižnicu, kde by mohli byť knihy súčasnej katolíckej teológie, filozofie a pod. Neexistuje možnosť poslať vybraných študentov na zahraničné štáje - bohoslovci sú teda cieľavedome tlačení do hlbokej izolácie od všeobecnej Cirkvi. Spojenie im sprostredkúva prakticky len vysielanie vatikánskeho rozhlasu. Takto štátom dlhoročné izolácia prináša často neobdobré ovocie. Hoci mladí kňazi, ktorí odchádzajú po piatich rokoch so seminára, sú dobrej vôle a ducha, slabá intelektuálna prípravenosť a nezvyk a neochota ďalej študovať ich postupne napáda a ohrozuje aj ich duchovný život. Výber poslucháčov je úplne v rukách štátu /čím nechceme povedať, že na fakultu sa dostávajú len najslabší/. Ordinári do poslednej chvíle nevedia, ktorého kandidáta im prijali. Takáto situácia podporuje podplácanie a korupciu, čo rozhodne nie je katolícky jav. Bohoslovecká fakulta sa teda nachádza tiež kdesi na okraji ešte únosnej pôdy.

Spolok sv. Vojtecha je jediným katolíckym nakladateľstvom na Slovensku. Doživotný správca je Alexander Horák, riaditeľom je M.Kedek - farár z Piešťan. Dovolím si konštatovať, že Spolok sv. Vojtecha za posledných 40 rokov nevydal pre našich veriacich žiadnu knihu. Ak vynecháme rok 1968 - je to niekoľko katechizmov, Spevníkov a minulý rok po dlhých útlkoch Písmo sväté - Nový Zákon. Každoročne vydávajú Pútnik svätovojtecký, ktorý ale už dávno nemá katolíckeho ducha. /V poslednom čase sa začínajú vydávať niektoré náboženské knihy, ale ako spolu-

edičná činnosť organizácie Pacem in terris. Takýto kompromis je však z katolíckeho hľadiska neprijateľný/. Vydávanie náboženskej literatúry na Slovensku teda neexistuje,

Katolícka tlač pozostáva z dvoch periodík. "Duchovný pastier" je mesačník pre kňazov - vedie ho prof. Bagin. Jeho úroveň je veľmi nízka. Chýbajú akékoľvek preklady zo zahraničných náboženských periodík o súčasných duchovných prúdoch v katolíckej teológii a filozofii. Okrem encykliky "Slavorum apostoli" Duchovný pastier nevydal ako svoju prílohu ani jednu encykliku alebo exhortáciu Sv. Otca. Má výstet encyklika o Panně Márii - ale zrejme až po ukončení Mariánskeho roku. Úroveň domáckich príspevkov je veľmi slabá - sľúbiť to s problémom, o ktorom som hovoril pri bohosloveckej fakulte. Z času na čas sa objaví niečo z histórie, ale to je príliš málo na jediný časopis pre kňazov.

Katolícka noviny sú svojou úrovňou ešte slabšie, Ich šéfredaktor je Dr. Belás, pomocník Marko - úroveň však sa od jedného šéfredaktora k druhému nemení.

Roky prispievajú do Katolíckych novín tí istí autori, ktorí už nemajú čo povedať. Chýbajú akékoľvek rubriky - orientácia v súčasnom duchovnom prúde Cirkvi, rubrika pre mladých, pre chorých a pod. Existuje len historická rubrika. Katolícke noviny neprikladajú žiadne správy zo života Cirkvi na Slovensku, cenzurujú prejavy Sv. Otca, často skresľujú úmysly apoštolátu na jednotlivé mesiace, ešte ani raz nenapísali, že karé. Tomko je slovenského pôvodu atd.

Zato stále prinášajú podrobné správy z činnosti organizácie Pít, čo nielenže veriacich nezaujíma, ale mnohých priamo uráža. Veriaci ich však kupujú - je to jediná tlač na Slovensku. Samozrejme sa kde tu v nich objaví aj niečo zaujímavé. Celkovo však treba povedať, že katolícka tlač na Slovensku sa tiež nachádza kdesi na poslednej hranici únosnosti.

Liturgická komisia v rámci Slovenska sa posledný krát zišla niekedy v r. 1981. Celú prácu vytvára jej tajomník Vincent Mal spolu s niekoľkými pomocníkmi. Hovorí však o nejakej teamovej práci, kde by boli zastúpení odborníci - jazykovedci, hudobníci a pod., a to aj z radov laikov, ako je to na celom svete samozrejme, je nemysliteľné. Na konci roku 1986 sa definitívne vzdal jej vedenia bp. Pásztor. Liturgická komisia nie je v sta ve presadit' nejaké oficiálne vydanie /napr. nových, odborne spracovaných omšových nápevov/ už roky. Misál, liturgické hodinky boli po dlhých jednaniach vydané v Ríme.

Azda najaktívnejšou inštitúciou v rámci katolíckej Cirkvi na Slovensku je Katolícka charita. Budujú sa nové domovy - nap vo Vrúcku, v Dolnom Smokovci sa plánuje nová budova pre kňazov z východného Slovenska, stavia sa nová budova na výrobu hostíí v Báci, dokončuje sa rekonštrukcia v Rúbani. Zatiaľ sú stále v nevyhovujúcom stave Charitné domovy v Hronskom Beňadiku /chýba ústredné kúrenie/ a v Slovenskej Lupči /obrovské schodiská pre staré sestry, bez výťahov/. Problémy sú tiež s dorastom sestričiek, ktoré by doopatrovali staré sestričky a kňazov. Riaditeľ Katolíckej charity je Š.Opálka, farár v Bratislave-Trnávke. Nemožno mu uprieť organizačné schopnosti i dobrú vôľu. Štát sa pri rôznych príležitostiach rád ohná tým, koľko prispieva štátna správa na potreby Katolíckej charity. Uvediel rozpočet Katolíckej charity na Slovensku na rok 1988, ktorý zahŕňa všetky výdavky. Celkový rozpočet je približne 42,5 mil. korún. Z vlastných zdrojov cirkvi prispieva sumou 24 mil. korún 6. mil. korún činia zbierky veriacich a 12,5 mil. korún prispieva štát. /Pro porovnanie: 12 poschodový vŕziak so 64 bytmi stojí 12,6 mil. korún/.

Stravná jednotka na jednu osobu v Charitnom domove bola doteraz /na jeden deň/ 12,50 Kčs. Od tohto roku má byť 25 Kčs. Dôchodky starých kňazov a sestričiek sa už 20 rokov neupravujú. Celkovo treba povedať, že podmienky pre obyvateľov Charity sú veľmi uspokojivé, v poslednom čase prestalo aj neúnosné správanie niektorých správcoov Charitných domovov.

Celkom osobitným problémom v katolíckej Cirkvi na Slovensku je organizácia kňazov Pacem in terris. Toto združenie je od r. 1982 cirkevne zakázané. Zo strany veriacich nemá žiadnu podporu, jediným jej patrónom je štát. Vyhlásenia, ktoré vydáva toto združenie pri rôznych príležitostiach sú obsahovo mŕtve - nikoho neoslovujú. Napriek tomu na Slovensku 100-200 kňazov je stále ochotných navštevovať jeho schôdze. Je to len otázka času, keď Pít bude musieť zaniknúť. Nemožno prijať morálny i historický precedens, že naši kňazi odmietli príkaz najvyššieho orgánu Cirkvi - Svätej Stolicy. Ak by sme niečo také pripustili, v budúcnosti by to mohlo mať hroziivé následky.

Štátnej ateistickej moci sa podarilo za 40 rokov takmer úplne rozleptať administratívnu štruktúru cirkvi na Slovensku /1 v Ťechách/ a dotlačiť ju fakticky až k akémusi mŕtvemu bodu. Nebolo k tomu nakoniec treba veľa, ku každému obsadenému miestu v Cirkvi, resp. ku každému kroku treba súhlas štátnej správy. Ale práve tu, v tomto mŕtvom bode, prežívame ako zázrak to, čo sme sa ako deti učili v katechizme ako suchú poučku, totiž, že Cirkev nie je organizácia, ale organizmus - Tajomné telo Kristovo.

Je to skúsenosť, akú sme doteraz nemali možnosť zažiť. Napriek tomu, že táto cirkev je ako "organizácia" rozbitá a fakticky až v agónii, Cirkev žije, je plná krásy a bohatstva a podáva hrdinské svedectvo.

Je to zásluha každého kňaza, ktorý je verný. Je to zásluha nespočítateľných obetí a modlitieb. Je to výsledok sviatostného života. Je to zásluha premenných laikov, ktorí sa dali do služieb Cirkvi, či už vo forme apoštolátu alebo pri tvorbe kníh a časopisov. Ja to zásluha slovenského katolíckeho exilu, ktorý za posledných 40 rokov vykonal dielo, ktoré ťažko ľudsky zhodnotiť.

A navyše, vôbec sa z Cirkvi nevytratil zmysel aj pre administratívnu jednotu a činnosť. Je otázkou prvej príležitosti, aby sa táto obnovila.

Chcel by som poukázať ešte aj na druhú stránku tohto problému. Keď hovoríme o situácii, do ktorej sa dostala naša cirkev, vinu dávame vždy len štátnej moci. Ale nenesieme na tomto všetkom spoluzodpovednosť aj my?

14. novembra 1987, teda jeden deň po smrti biskupa Gábrisa sa zišiel Zbor konzultorov v Trnave, aby zvolil dočasného správcu diecézy. Biskup Feranec odkázal, že jediní kandidáti, ktorých bude štát akceptovať sú piešťanský farár Medek a bývalý generálny vikár v Trnave Čížik. Pred začiatkom voľby sa dostavil medzi konzultorov biskupský tajomník M. Turányi a vyzval ich v mene štátnej správy, aby zvolili kňaza, ktorý bude lojálny voči štátu. 75-ročný najstarší konzultor Elek Zorád - farár z Kalnej, povedal nato biskupskému tajomníkovi: "Pán tajomník, budeme voliť podľa svojho svedomia."

Konzultori zvolili Jána Sokola, farára zo Sereče. Vieme všetci, aké bolo potom pokračovanie. Štátna správa ho odmietla a začala robiť nátlak na biskupov Feranca a Pásztoru, aby vymenovali niekoho iného. Títo to odmietli. A zrazu štát ustúpil. Potvrdil Sokola za dočasného správcu diecézy.

STRÁNY Z DENNÍKA

5.IV. 1988

Hochal som trochu plynúť čas, aby som pre tieto záznamy získal odstup od 25. marca. Aj tak je to však odstup primárny na to, aby sa udalosť dala zaradiť do nejakého historického rámcu. Dá sa iba povedať, že niečo také tu už dávno nebolo. Počul som pravdaže hovoriť o tom, že to bol "bratislavský veľký platok", že to bol prelom, atď. Nechce sa mi však viesť myšlienku týmto smerom, z nechuťi k historickým okamihom ako takým, historická udalosť je pojem zo zjzdového slovníka.

Muž, faktom je, že správy početných rozhlasových staníc sa začínali Bratislavou, týmto mestom tu, ktoré sa takmer dvadsať rokov tvárilo ako mŕtvy chrobák. Viem tiež, s akou dychotou a uspokojením prezentovali miestni funkcionári stagnáciu, umŕtvenosť verejného života a do seba zahľadenú provinčialnosť ako vzorový výsledok normalizácie. A zrazu báci Hysterická reakcia moci na krotkú demonštráciu veriacich preslávila hlavné mesto Slovenska viac než desať hudobných festivalov. A táto brutálna až paranoická reakcia vydala svedectvo o skutočnom stave národného života a o vnútornom počite držiteľov moci v takom rozsahu, že to až udivuje.

Pretože viem, ako a kým bola vigília vymyslená a zorganizovaná, mieša sa do smútku nad barbarstvom politickej kultúry jej úsmev nad tým, že niekoľko ľudí, miernych, milých a veselých, dostalo na pokraj nepríčetnosti moc, ktorá sa zariadila na večnosť. Tie roty ozbrojencov, domyselná technika, vycibrená stratégia! Až teraz vidno predchádzajúcu prípravu, cvičenie štátov, válné porady nad plánmi mesta, zapojenie podporných zložiek, organizácie zdravotnej služby, Angelika v televízii! Všetko to potvrdilo moje presvedčenie, že odcudzaná štruktúra

V novoročnom čísle Katolíckych novín mal ich šéfredaktor úvodník, v ktorom na konci napísal: "Robíme, čo môžeme, aj keď mnohí a sami nesúhlasia a majú voči nám výhrady." Keď som to prečítal, povedal som si: "Pán šéfredaktor, málo robíte. Robíte to, čo vám štát dovolí, ale ani raz ste sa nevzporeli tak, ako to urobil 75-ročný Elek Zorád".

To isté by sa dalo povedať riaditeľovi Spolku sv. Vojtecha: "To, že Spolok nevydal posledných 20 rokov žiadnu knihu, je aj vaša vina. Preto sa nevzporete a to nahlas? Čo prinieslo vaše 20-ročné mlčanie? Koľko kníh?"

Prečo v r. 1981 fakultná rada na bohosloveckej fakulte v Bratislave vylúčila bezprecedentne 11 bohoslovcov zo seminára? Prečo sa nevzporela? Prečo vtedy hlasoval za vylúčenie aj taký človek ako prof. Šoka? Isteže nie každý vládze - zdravotne, vôľovo - ale potom treba snáď odísť! Aj v Písme sv. je napísané, že "každý vládca, ktorý ide do boja, si najprv spočíta svoje vojako".

"Udeľme si slobodu sami" - tieto slová povedal v jednom rozhovore mladý františkánsky kňaz Peter Růčka. Nikto nám nič zadarmo nedá. Ak naše susedné národy majú viac náboženskej slobody, je to aj preto, že o ňu často dôslednejšie zápasili. K tej duchovnej hĺbke a kráse, ktorú mnohí naši veriaci ľudia nosia v sebe, patrí istotne aj prirodzená hrdosť.

Dnešnú generáciu ťažko môže niekto obviňovať z narastajúceho klérofašizmu. Nevieme, čo to je. Narodili sme sa po vojne, alebo počas vojny sme boli malé deti.

Navyše, nie sme občania tretej triedy. Väčšina členov našej cirkvi sú ľudia z dodín. Títo ľudia živia národ. 450 tisíc členov komunistickej strany na Slovensku je denne chlieb, ktorý mu pripravil veriaci slovenský roľník. Ak tento roľník žiada, aby si večer po práci mohol prečítať náboženskú knihu, nežiada žiadnu milosť. Žiada to, čo mu prirodzene patrí. To isté by sa dalo povedať aj o iných oblastiach. Toto prirodzené sebavedomie dnešného veriaceho človeka vzbudzuje úctu i nádej.

Nádej, že táto generácia priniesie aj do slovenskej cirkvi na kompetentné miesta nového ducha, ktorý bude stále viac rozširovať hranice náboženskej i duchovnej slobody.

Títo ľudia rozhodne môžu počítať s dôverou i duchovnou podporou svojich veriacich. A najmä, všetci by sme mali viac počítať s Božou podporou. Slovo "Ja som s vami po všetky dni, až do skončenia sveta" platia i dnes.

v ľudskej spoločnosti, predovšetkým policajného a vojenského charakteru, prepadajú čoraz viac akejsi infantilite, strácajú dospelú súdnosť a spejú k predškolskému poňatiu sveta ako priestoru na hranie. Je to hrozné. Dospelý rozum sa vziera uveriť tomu, že celá táto mašinéria bola uvedená do chodu po niekoľkorozsiahlej výzve, podpísanej mužom, ktorého som nikdy nevidel rozčúleného, ktorého som nikdy nepočul povedať mrzké slovo a ktorého miernosť si môže odskúšať každý mravec, ktorý mu vylezie na chrbát ruky. Po bratislavskej manifestácii je všetko to, čo bolo zatiaľ skryté, zreteľné ako na detských výkresoch.

Lenže to je pohľad, ktorý vychádza z "prirodzeného sveta". Je pohľad vydesený scénou, v ktorej sa na ticho sa modlicu skupinku chlapcov a dievčat vrhá grobian a obuškou, chránený štítom z plexiskla. Je to tento nepomer síl, ktorý vzbudzuje údes z akejsi stredovekej absurdity. Iľháza neplynú ani tak zo scény, ale z existencie rozkazu a slepej poslušnosti. Čo keby bol vydaný rozkaz zraziť tie dievky na zem a znásilniť ich? Zastavilo by sa svedomie pred takým rozkazom? Bieda sveta, v ktorom žijeme, spočíva v tom, že nevieme, až kam poslušnosť siaha. Je to globálna bieda, lebo vieme, že stisnúť gombík, ktorým sa odpaluje raketa, je nekonečne ľahšie, než udríeť človeka, ktorému vidíme do tváre. Možnosti násillia s civilizáciou neustále rastú.

Rozkazy, ktoré prikázali vodičom ísť vojať do pokojného davu, prišli z iného, z neprirodzeného sveta, zo sveta politickej moci, v ktorom je účel povznesený nad všetky mravné zákony. V tomto svete je Boh modlou ľudákov a náboženskú vieru rúškou protištátnych aktivít. V tomto svete je podozrivé každé správanie, ktoré nasleduje nejaký ľahko pochopiteľný účel, napríklad materiálny prospech. Keby sa na Hviezdoslavovo námestie zatúlala z dejín mládež šesťdesiatych rokov, rozdávala s úsmevom kvetinky a šepkala svoje "make love, not war", stíkli by ju policajti tiež. Modlitba je povolená, ale len

na k tomu určených miestach, spievať sa tiež môže, v súboroch ľudových piesní.

Nerobí mi bohužiaľ ťažkosť preniknúť v predstavy aj do tohto sveta a vidieť tam tojnmníkov, ako sa so zachmúrenými tvármi radia: Všetci súhlasne vravia: ak neurobíme účinné protiopatrenia, ak necháme všetkému voľný priebeh, ak demonstráciu nedajbože povolíme, zide sa na námestí dvadsať tisíc ľudí, možno aj päťdesiattisíc. Žiara z horiacich sviečok bude stúpať k nebesiam a choráľ bude počuť až do Petržalky. V ľuďoch sa prebudí súdržnosť, sebavedomie, kde je zaručené, že odídu pokojne domov? A to všetko budú snímať kamery zahraničných televíznych spoločností a správu o tom roznesú do celého sveta. Nikto to neocení ako našu veľkorysosť, všetci to budú pokladať za prejav našej slabosti. Tak vravia a všetko je správne, lebo je to v logike moci, celá úvaha je organicky napojená na tradíciu tejto moci, zodpovedá daným pomerom a ani nemôže byť iná. Tak vyzerá drôtená ohrada, v ktorej je uväznený náš prirodzený svet. Aj naša každodennosť je takto ohradená. Tí, ktorí prišli na námestie vediac, ako dopadne, sa na pol hodiny z tohto zajatia vytrhli. Lenže také okamihy pretrvávajú a zlievajú sa napokon do súvislého času ľudského života.

Pochybujem o tom, že politická moc sa poučí z hanby, ktorá na ňu padla. Logika, ktorou moc drží pokope, protirečí každému smysluplnému poučeniu. Prirodzene, všetko je to dané skutočnosťou, že moc je majetkom menšiny, ktorá je si toho dobre vedomá. Preto sa jej každý prejav živaj spoločnosti nutne javí ako útok na stabilitu pomerov, aj keby tak nebol myslený. V tom spočíva veľké nešťastie krajiny, v ktorej žijeme, lebo tento takmer živočíšny strach o stabilitu zataraňuje cestu do budúcnosti a kormidluje až k horkému koncu, po ktorom bude nový začiatok nesmierne ťažký. Postatálna moc je v svojom vlastnom opavení v situácii hráča ňechu, ktorý sa dostal do časovej aj pozíčnej tiesne, bez času na rozmyšlenie musí robiť ťahy vynútené logikou pozície, ktoré posávenie na ňachovníci len zhoršujú. Kto to pozná z hry, vie, aké tiché

zúfalstvo sa šíri v duži hráča. Hráč bezo cti sedí ďalej za stolíkom a hľadá ťahy, ktoré nejestujú, zatiaľ plynú roky, okolie zarastá burinou a diváci už dávno odišli domov robiť niečo užitočné. Dejiny však poznajú len málo príkladov takého povznesenia nad úbohosť politickej hry, v ktorom by hráč povstal zo stoličky, zľahka sa uklonil a odišiel.

Bratislavský piatok bol svojou povahou dost výlučným hepeningom. Manifestantov neprivedla na námestie oprávnená požiadavka zvýšenia plátov ani oprávnený protest proti draho-te. Motív zhromaždenia bol duchovný, sviečky horeli za náboženskú a občiansku slobodu. Údiv nad tým je aj mojím osobným údivom. Nemyslím, že by tu požiadavka na menevenie biskupov hrala výraznejšiu emotívnu úlohu. Z hľadiska manifestantov bol piatok udalosťou metafyzickou.

Z hľadiska ortodoxného katolicizmu môže byť celá vec aj sporná, ba trochu aj heretická. Veriaci neuposlúchli varujúci hlas cirkvi, ktorá obhospodaruje kostoly, cirkvi, ktorá dáva cisárovi všetko, čo od nej chce. Tento postoj cirkvi je z hľadiska katolíckej tradície legítimný a nemusí byť za ním skrytá len vypočítavosť a chuť na prebendu. Lenže ani štát nie je hlupák, nestačí mu len poslušnosť, chce rozvrátiť aj svedomie. Pri obrane svedomia, pravdy, osobnostnej integrácie sa krčí vždy začiatok kacírstva. To platí napokon pre všetky tradičné štruktúry.

To, čo sa odohralo na námestí, ukázalo v celej jasnosti, a akou geniálnou jednoduchosťou rozriešil náš štát komplikované situácie ľudského svedomia, ako priem husserlovsky redukoval všetky úzkosti z množstva existenciálnych volieb na voľbu jednú, na voľbu medzi vyplácajúcim sa pokrytectvom a úderom obuškom. Aj pre kresťanov.

-nt-

/Prevzaté z bratislavského neoficiálneho časopisu "Fragment-K" č. 2/1988/

Václav Benda VÝZVA Z BRATISLAVY

Základné fakty o predčasnom "Veľkom piatku" v Bratislave, hodi nepríliš presné a skôr podhodnotené, t.j. fakty o naskrse pokojnej bratislavskej manifestácii katolíkov a o jej brutálnej "pacifikácii" jednotkami Bezpečnosti, boli široko publikované v oznamovacích prostriedkoch celého sveta, dokonca aj v našich /tu však v úprave naozaj špeciálnej/. Dlhो som sa rozprával s pánom Davidom Blowom, korešpondentom britskej BBC, ktorý dostal v priebehu manifestácie ranu obuškom, začrtili ho a keď ukásal príslušníkom ZMB preukaz riadne akreditovaného novinára, dostal ďalšiu ranu päťou. Ale nadobudol som dojem, že viac než toto nevlúdne zaobchádzanie, zapôsobil na neho skutočnosť, že bol ako nedobrovoľný hosť v policajnom aute prítomný zásahom proti účastníkom manifestácie. Prirodzené ľudské, profesionálne a športové potešenie príslušníkov ZMB z toho, že sa im podarilo zraziť ďalšiu babičku, celkom nevhodne pokladal za prejavy sadizmu a zdalo sa mu, že padol do rúk šialencov. To je však len falošná optika snáčkilého západného reportéra. Ja by som skôr podotkol, že brutálny policajný útok na zástup, spievajúci štátnu hymnu a modliaci sa ruženec, je prejavom úpadku štátnej moci a jej nedôvery v seba samu. Zástup mali najskôr vyprovokovať, aby vyvolával protištátna heslá a aby hádzal kamene do bezpečnostných síl. To by ospravedlnilo rýzny zásah - prinajmenšom pred západnou verejnou mienkou, s vyknutou na násilné demonstrácie a nimi hodne znechutenou. Ale štát, ktorý proti rozsvieteným sviečkám a ruženču musí nasadiť vodné delá a ďalšie prostriedky, je zrejme povážlivo neistý. A štát, ktorý pokladá za potrebné začočiť proti vlastným symbolom - v danom prípade proti štátnej hymne - akosi popiera svoj vlastný zmysel a definuje sa ako praobyčajné násilie. Prinajmenšom sa tým vzdáva výsady, že moc má od Boha a že kresťania sú preto povinní rešpektovať tie jeho požiadavky, ktoré nie sú v rozpore s inými božiami nárokmi. Preto mal pravdu kardinál Tomášek, keď v katedrále slávnostne vyhlásil, že bratislavská manifestácia nie je vecou politickou, ale svedectvom viery, ktoré je potrebné vydávať stále znovu a ktoré je povinnosťou pre všetkých skutočných kresťanov. Túto časť svojej úvahy zakončím takmer anekdotickým, ale dobre podloženým príbehom. Pred pražskou púťou ku cti blahoslavenej Anežky sa konala prehládka neseadených príslušníkov ŠtB, pri ktorej všetci obdrželi ruženec a dvoj alebo päťkorunové mince do meška. Za tento mimoriadny, hoci dost skromný, príspevok ďakujeme a v súvislosti s ružencom dúfame, že aspoň v jednom jedinom prípade nezatahli

iba vrecko, ale aj srdce obdarovaného.

Otázka teraz znie, ako ďalej. Ako ďalej po katolíckej petícii sa základné náboženské práva a slobody, ktorú podpísalo viac než pol milióna čl. občanov. Ako ďalej po bratislavskej manifestácii a brutálnom útoku voči nej. Nálada v katolíckych aj nekatoľických kruhoch, osobitne na Slovensku, je rozhorčená a bojovná. Dokonca aj priateľ Hejdiánek, v minulosti o našich možnostiach skôr skepticky, píše odrazu v Lidových novinách o tom, že v Československu existujú len dve spoločenské sily, komunisti a katolíci, že ďalší vývoj bude závisieť od toho, ako sa navzájom vyrovnajú a že všetky ostatné skupiny majú len okrajový význam a budú sa musieť prispôbiť. Pokladám to za nepresné: komunisti majú všetku moc, ale skutočnou spoločenskou silou už dávno prestali byť, zatiaľ čo katolíci sú zďa dnes spoločenskou silou, ale ich mocenské možnosti sú prakticky nulové. Pokladám to aj za nespravodlivé: katolíci v Československu sa dostatočne poučili zo svojich historických chýb a vín /jasno to vyznali napr. vo veľkonočnej ekumenickej výzve českého primasa kardinála Tomáška, ktorého autorita u katolíckeho ľudu celého Československa je dnes obrovská a neotrasiteľná/ a neželajú si byť silou, ktorej by sa mal ktokoľvek prispôbovať alebo podrobovať a to dokonca ani v mene prachodnej akčnej jednoty v boji proti zlu. Chceme byť rovným partnerom medzi rovnými partnermi a slobodne sa spájať s tými z nich, o ktorých dobrých úmysloch sa presvedčíme - nič viac, ale ani nič menej.

Otázka ako ďalej nebola zodpovedaná. Súčasná totalitná moc je v určitom zmysle tragicky bezmocná: stratila schopnosť vyriešiť ktorýkoľvek z páličivých problémov ekonomických či ekologických, politických či spoločenských. Prakticky posledná, čo jej ostáva v súlade s jej inštinktom moci pre moc, je efektívita jej represívnych aparátov. Bývan pokladaný skôr za radikála a prívrecena krajných riešení. Práve z tejto pozície však tvrdím a pokladám za potrebné vsadiť na toto tvrdenie celú svoju povest: v najbližších mesiacoch by otvorená konfrontácia s mocou znamenala porážku, možno krviprelievanie a určité znerenie výsledkom anohoročného úsillia, návrat späť. Ba čo viac; také konfrontácia by veľmi posilnila totalitnú moc, pretože by jej konečne umožnila pripísať na svoja konco nesporný úspech, hoci aj len vojensko-policajný. Hodina, kedy sa bude treba postaviť čelom, určite nadíde, beda tomu, kto ju nerozpozná, ale trikrát beda tomu, kto by ju hcel svojvoľne urýchliť. Zatiaľ sa obrne cnosťou kresťanskej trpezlivosti, ktorá nám tak dobre poslúžila v minulých rokoch: je treba neustále stupňovať tlak na totalitnú moc, aspoň fakticky, čo aj mimo nespravodlivé zákony a im navzdory, rozširovať priestor náboženských a občianskych slobôd, ale

zápas "kto z koho" ponechávať budúcnosti a za žiadnych okolností sa nenechať k nemu vyprovokovať. Bratislavskí manifestanti nám môžu byť v tomto ohľade príkladom kresťanského postoja a politickej prezieravosti. Určite mohli vzdorovať spôsobom, ktorý by vyvolal pouličné bitky. Múdro a katolícky sa rozhodli pre pasívny avšak dôsledný odpor. Vyhrali tak významnú bitku. Veľna však pokračuje a totalitná moc v nej má všetky možnosti manévrovania, ale prázdnu nádej.

prel. jč

0

OD LÁVRENÍČ K NAHLAS/BRATISLAVA

Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny /SZOPK/ vznikol ako i iné dobrovoľné organizácie v Československu, aby riadil záujmovú činnosť jednotlivcov a udržiaval ju v nekonfliktnej podobe. Dnes nie je organizovaný v Národnom fronte. Na čele organizácie stojí akademik Mazúr, člen Predsedníctva Československej akadémie vied a riaditeľ Geografického ústavu SAV. Svojím titulom a postavením patrí do privilegovanej triedy. Členovia zväzu pracujú v základných organizáciách a špecializovaných sekciách, vo voľnom čase a prakticky za vlastné finančné prostriedky. V minulosti dosiahli obdivuhodné výsledky: nákladmi a termínmi im nemôže konkurovať štátny podnik, pravdaže pri práci sa zleho rozsahu ale nie dôležitosti. Dodnes pracujú na záchranu zvyškov ľudovej architektúry, historických budov a niektorých zanikajúcich druhov slovenskej fauny a flóry, píšu upozornenia a výzvy miestnym i ústredným orgánom.

Zdá sa, že celková koncepcia činnosti SZOPK je rovnako hmlistá, ako koncepcia národného hospodárstva, a tým rozdielom, že ľudia z organizácie štruktúry, pokiaľ nedochádza k škandálom, do činnosti jednotlivcov či sekcií veľa nehovorila. Vcelku pasívne členstvo domedáva stonávať príkladom niekoľkých výnimočne aktívnych a silných jednotlivcov. Problémy nebolo treba vyhľadávať, štátne inštitúcie a samozrejme verejnosť zanechávajú za sebou ať nadbytok "neobrobenej pôdy". Súkromne sa síce diskutovalo aj o vhodnosti či nevhodnosti veľkých zásahov do krajiny /ťažba surovín, záber poľnohospodárskej pôdy, necitlivé rozmiestňovanie priemyslu/, ktoré prikazoval štátny plán, ale prevládala pravdepodobne bezmocnosť voči všetko pokrývajúcej štátnej mašinérii a jej mocenským prostriedkom a možnostiam.

Istá zmena nastala v niektorých bratislavských základných organizáciách, keď bolo zverejnené rozhodnutie vlády SSR začať a výstavbou sústavy vodných diel, známej pod menom Nagymaros - Gabčíkovo. Rozsah plánovaných škôd a iracionálne zdôvodnenie rozhodnutia primáli zápor členov k napísaniu niekoľkých výziev, sťažností, dokonca k vypracovaniu alternatívneho projektu, ktorý by zmenšil škody na prírodnom prostredí v oblasti stavby a budúcej prietokovej. Ozvali sa aj hlasy za zrušenie projektu. Pravdepodobne však išlo o politické rozhodnutie a stavba bola napriek protestom zamýšľaná. Keď začali pridúť do zeme prvé tisíce kubíkov bntínu, v tlačii sa zjavili nadšené články o stavbe tisícročia na Slovensku a pre kritické hlasy z verejnosti a spomedzi odborníkov sa nenšlo miesto.

Prvý mobilizujúci prípadom, aj keď to jeho vývoj ešte nenaznačoval, bolo rozhodnutie bratislavského národného výboru zlikvidovať mestské cintoríny a na ich mieste vybudovať verejné parky. Toto rozhodnutie prijal národný výbor niekedy v roku 1980 a týkalo sa Ondrejského, Mikulášskeho a evanjelického cintorína. Niekoľko členov SZOPK a dvaja neochránení novinári viedli s národným výborom o záchranu cintorínov dlhý /do konca 1982/ zápas, v ktorom sa hrozilo dokonca trestným stíhaním a, čo je dobré si všimnúť, rozšírila sa fáma, že jeden z aktivistov sa spojil so Slobodnou Európou, kde skutočne o zápase za záchranu cintorínov referovali. Táto fáma sa stala podkladom pre nezákonné "vyšetrovanie" a nátlak zo strany štátnej administratívy. Aj keď sa za dva roky počet bojovníkov neustále zmenšoval, podarilo sa im stať vnútorne zosťaviť. Prestavba postihla Ondrejský cintorín, kde namiesto deviatich zostalo okolo 1800 náhrobkov, zbúraný múr a vyasfaltované oplotky, na evanjelickom cintoríne padol tiež jeden múr, Mikulášsky cintorín zostal uchránený. Dnes sa o Ondrejský cintorín v strede mesta, ktorý bol ešte pred desiatimi rokmi džungľa a hospodajúcimi sa náhrobkami, vsorane starajú mestskí záhradníci.

Možno aj pod nátlakom verejnej diskusie o životnom prostredí v Západnej Európe a pod dojmami z aktivity zelených hnutí sa v Bratislave hovori o znečistení ovzdušia, pitnej vody, o ohrození existencie živaj i neživej prírody expanziou priemyselnej výro-

by, o Rímskom klube a globálnom charaktere ohrozenia životného prostredia na Zemi. Ako interný materiál vydala Základná organizácia č.5 /najaktívnejšiu v Bratislave/ pod názvom "Vzduch" rozbor bratislavského ovzdušia a retrospektívny text "Prípade Ondrejský cintorín" a podtitulka Spomienka na zápas o záchranu bratislavských historických cintorínov /1987/ s úplnou faktografiou a analízami o niektorých verejných činiteľoch a ich záporných zámeroch.

V posledných rokoch začala zhoršujúca sa ekonomická situácia štátu doliehať aj na občana, ktorý sa onradil kolo seba známstami a korupciou, čo však nepomohlo pred kyslým dušom, alergiou, astmou a rakovinou. Možno sa iba dohadovať, či zvládanie ilúzií o vonkajšej pomoci tentoraz z Východu je náhodné, ale rastúci optimizmus medzi obyvateľstvom tiež nie je zanedbateľnou energiou, ktorá uvoľňuje strach pred následkami slobodne vyjadreného osobného postoja a činu. Zhoršujúca sa kvalita života /pojem u nás takmer neznámy/, globálne ohrozenie, či už skutočné alebo mýtické a očakávanie politických zmien istotne posilnili aj medzi ochráncami a viedli k významnému zvrhnutiu.

Keď začiatkom roku 1987 oznajmila na jednej členskej schôdzi ZO č.6 výzva vytvoriť pracovnú skupinu na vypracovanie prehľadu o stave životného prostredia v Bratislave z pohľadu obyvateľa mesta na kvalitu života, prihlásili sa desiatky ľudí, v civilných zamestnaniach väčšinou odborní pracovníci, ktorí po niekoľkých mesačných prácach z referáží novinových a výskumných správ, materiálov národného výboru a štatistických ročeniek zostavili text, ktorý dostal názov Nahlas/Bratislava. Brožúra vyšla v náklade 1000 výtlačkov len pre členov SZOPK, dotlač 1000 kusov zabavili svorne Ministerstvo kultúry SSR a SZOPK na podnet z Ministerstva vnútra. Text, ktorý bol zostavený v tom duchu, že reštaurovanie Pálffyho paláca nezmierni pôsobenie kyslíčnika siričitého na ľudský organizmus /teda že úspech v jednej oblasti nekompensuje neúspech v inej/, sa rýchlo rozšíril medzi obyvateľmi Bratislavy, spôsobil veľký rozruch a pravdepodobne vo svojej komplexnosti zapôsobil aj na smotných zostavovateľov. Ťažko sa dá predpokladať, že vláda SSR mala kedy možnosť v takej prehľadnej forme, krátko a bez príkras sa zoznámiť s celkovým rozsahom problému, ako ich pociťujú obyvatelia mesta.

Okrem dvoch článkov v Pravde, ktoré sú dokumentom biedy slovenskej žurnalistiky a nerozhodnosti Ústredného výboru strany a okrem zvýšeného záujmu o "ekologickú" problematiku v mnohých novinách a časopisoch, kolovali Bratislavou len zvesti: že štátna bezpečnosť a ideológia strany Pezlár rozširujú, že ide o protištátnu spiknutie, že prvý tajomník Lenárt bol ochotný prijať delegáciu zástupcov autorského kolektívu, len dopredu žiadal ich meno-slov, že ten istý tajomník dal príkaz prokuratúre na začatie vyšetrovania a že prokuratúra je autorom priaznivo naklonená, že a na účastníkov porady Mestského výboru SZOPK strieľalo cez zatvorené okno, že výzvu na verejnú diskusiu o problémoch životného prostredia v Bratislave nepodpísal okrem A.Parka ani jeden slovenský spisovateľ, že Nahlas/Bratislavu dal J. Neugelemu ten ale bo onen konfident štátnej bezpečnosti, že vyhadzujú zo zamestnania, že Dana Piskorová, autorka prvého pamfletu v Pravde je mladá novinárka, ktorá prišla do Bratislavy z východného Slovenska a článok dostala príkazom, že skutočným autorom je L. Pezlár, že ÚV je priaznivo naklonený a MV nie a naopak, že v strane sú dve frakcie. Bieda.

A zas bol hlavným argumentom v neverejne vyvolovaných názoroch štátnych orgánov a štátnej bezpečnosti fakt, že o brigáde referoval Hlas Ameriky a že túto informáciu dostala redakcia od niektorého z autorov skôr, ako štátne orgány. Lenže J. Neugele sa už v Bratislave /má riadnu novinársku akreditáciu/ stretol s kdekým, i s niektorými komunistami, a informátora sa odhaliť nepodarilo. Autori túto príbuznosť od začiatku vehementne popierali, od Hlasu Amerika boli ochotní distancovať sa aj verejne, ale to nepomohlo. Hlavný protiargument - spájanie so západnými "ideovo-diversnými centrami" - sa vyvrátil nepodarilo.

Isté je, a udalosť Nahlas/Bratislava to potvrdzuje, že na Slovensku akákoľvek zmena, aj keď nemá praktický dopad na žitú skutočnosť, pôsobí uvoľňujúco a že verejné vystúpenie ľudí z anonymita do prítomnosti osobného ohrozenia má vysokú etickú hodnotu. Rovnako má však etickú hodnotu aj úspech. Dá sa predpokladať, že ani uvoľnenie tabuizovaných tém a verejná diskusia nebudú viesť k takej náprave, ktorú by ľudia pocítili v dohľadnej dobe na vlastnej koži.

Technické riešenia vyžadujú veľké investície, ktoré sú nad možnosti našej ekonomiky a dostupných technických prostriedkov; mechanistické analýzy neodhaľujú hlboké príčiny krízy. Len niektoré otázky majú "technický" charakter: Nevedie centralizácia a vertikálna štruktúra riadiacej činnosti práve k takému stavu, v akom sa nachádza naša spoločnosť? Nezpôsobuje dlhodobé plánovanie strnulosť, neschopnosť pružne reagovať a korigovať nesprávne rozhodnutia v štále sa meniacich podmienkach? Nezpôsobu-

byrokraticizácia a rozľahlosť štátnej správy, ktorá pokrýva na-
množením a nánosmi všetky ľudské aktivity neobčasnú pri roz-
hodovaní, jednoduché a nepostranné vyhýbanie sa osobnej zod-
povednosti a samostatnému mysleniu? Neumožňuje iracionalita ideo-
logie zakryvať neschopnosť ľudí na zodpovedných miestach správ-
ne sa rozhodovať a prijať niekedy niekoľko rozhodnutí?

V úvode brožúry Nablau/Bratislava sa píše: "Degradácia hod-
not, plytvanie, poškodzovanie zdravia ľudí a hromadenie problé-
mov, ktoré zasiahnu budúce generácie - je nemorálne, deje sa však
každodenne pred zrakmi občanov, nik nie je volaný na zodpoved-
nosť a nekonnajú sa všetky kroky potrebné k náprave.

Tento morálny rozmer bratislavskej situácie je, doznievame
sa, rovnako závažný ako zdravotné či ekonomické hľadisko." Ten-
to kritiky odstavec možno unikol pozornosti čitateľa pod záľahom
technických podrobností na vyše sedemdesiatich stranách. Vystú-
penie skupiny dobrovoľných ochrancov prírody a životného prostre-
dia má však význam ako jedna zo zárodkových buniek reformovania
občianskej spoločnosti. Dôvod pre také vystúpenie však nemusí a
nemal by byť len vonkajší tlak, ktorý človek pociťuje ako obavu
o svoj život či zdravie. Tieto hodnoty patria medzi najvyššie
ľudské hodnoty alebo dobré, ale životnáhy pud sebazáchvy môže
ľuďi doniesť i k neľudským východiskám. Strach ešte nikdy nedo-
vedol človeka k nijakému dobru.

Je teda ochrana životného prostredia problém etický alebo
technický? Inými slovami má ísť o vytvorenie prostredia priaz-
niveho pre rozvoj slobody jednotlivca, alebo pre život a zdra-
vie? Alebo ide o jednu a tú istú vec?

- 3 -

-elje-

ZÁPAS O SKUTOČNOSŤ

Veci sú jasné už dvadsiť rokov. Človek má rozum a slobod-
nú vôľu. Môže premýšľať o sebe a o iných veciach, ktoré poznáva
vo svojom živote i o veciach, ktoré vytvára myslením. Myslenie
zá prirodzenú tendenciu k rozpínavosti: človek môže premýšľať i
o ideálnych skutočnostiach, ktoré sa nezhodujú so skutočnou sku-
točnosťou, ba jej niekedy aj odporujú. Zdá sa, že je možné my-
slieť čokoľvek. Hoci má človek slobodnú vôľu, nie vždy ju môže
"bezbolestne" uplatniť. Žije uprostred síl, ktoré naňho pôsobia
zvonku i zvnútra. Ak koná v zmysle týchto síl, získava, ak sa
im vzpiera, stráca. Vie sa pomerne rýchlo a dobre naučiť, ako
si tieto sily nakloniť a využiť ich vo svoj prospech. Riadi sa
pritom rozumovými úvanami a skúsenosťou. Rozpínavosť myslenia
mu poskytuje bohatý materiál o tom, ako má vyzeráť skutočnosť,
ktorá by mu poskytla čo najvyšší prospech. Často je jeho ideál-
ná predstava v priamom rozpore so skutočnou skutočnosťou, hlav-
ne keď táto skutočnosť kladie odpor jeho účelovému konaniu. Pre-
to potrebuje čo najviac energie, sily, moci, aby odpor tejto sku-
točnosti prekonal. Najúčelnejšie, ako prekonať odpor skutočnej
skutočnosti, sa môže javiť jej zničenie.

Poslaním človeka vo svete a zmyslom jeho existencie je ísť
skutočnosť a pre skutočnosť. Základom ľudskej existencie sú vzta-
hy, ktoré vie s ňou nadviazať, jeho záujem o iné súcna a o seba.
Môže vstupiť do nepodmieneného, neúčelového vzťahu, ktorý je aga-
pé alebo láska. Je to vzťah, v ktorom človek prijíma skutočnosť
bez hodnotenia, takú aká je a ako je. Iný vzťah má hodnotiaci
charakter, človek môže skutočnú skutočnosť porovnávať a ideálny-
mi skutočnosťami a mení ju podľa svojich potrieb.

Prvý vzťah je absolútny: človek je rovnocennou súčasťou stvo-
renej skutočnosti, akom stvorenia je postavený na rovnú iným
súcnam, všetkému stvoreniu. Sem patrí i vzťah k Bohu, schopnosť
vstupiť do vzťahu s vyššími súcnam. Druhý vzťah je vylučný: člo-
vek môže so skutočnosťou odstúpiť, vzťahovať sa k nej ako subjekt,
"stať sa stredom sveta".

Ideálna a súčasne skutočnosťou pre kresťanov je Kristus,
ktorý ako Boží Syn mohol zmeniť svet od základu, ako človek však
odmietol pokúšanie diavla.

Zdá sa, že starosť o budúcnosť ľudského sveta sa sústreďu-
je v zápase o skutočnosť. Čo je skutočnosť a akú jej prisúdiť
hodnotu? Hegeliánske a neskôr marxistické chápanie skutočnosti
nadväzuje na židovskú tradíciu. Táto tradícia je v najjednoduch-
šom zmysle charakterizovaná prikázania "som tvoj Boh a nebudeš
mať iných bohov okrem mňa" a prísľubom "budete ako bohovia".

Boh ako nepriestorová a nečasová skutočnosť je s ľudskou
skutočnosťou spojená tak, že obsahuje všetko minulé, prítomné a
búdiče nepredstaviteľným spôsobom ako svoje dialo. Človek tým,
že žitá skutočnosť akosi chápa, vie sa od nej odpiatať, alebo lep-
šie povedané nevie a ňou trvele splynúť, oddeľuje dobré od zlého.
Boh je dobro, v analogickom zmysle je to nedeliteľná sku-
točnosť. Človek nemá schopnosť pochopiť túto nedeliteľnú podsta-
tu, má však možnosť ju prijať ako skutočnosť, ako to, čo je. To-
to je náboženský vzťah k skutočnosti. Z neho vyplýva i odhodla-
nie za prísľub harmónie v kráľovstve nebeskom nepríjať, so k-
ténistým stránkam skutočnosti, ale rozvíjať jej dobré stránky.

K tejto harmónii možno podľa ľudských predstáv dospieť rôz-
nymi cestami. Židia očakávajú kráľovstvo nebeské na zemi. Kres-
ťania, ktorí porozumeli Zjaveniu svätého Jána oň bojujú každý
zvlášť v každej chvíli svojho života, lebo "nevedia dňa ani ho-
diny".

Marxistická teória zvrhla náboženskú podstatu v židovskej
tradícii - Boha ako nemenný základ všetkej skutočnosti a jej pô-
vodcu a celú dianie podriadila dialektickému pohybu vývoja hmoty
od nižších foriem k vyšším. Historický človek a historická sku-
točnosť je nutne nedokonalá v porovnaní a konečnou predstavou
/ideou/ človeka a spoločnosti, zbavených všetkých závalostí -
a človekobohom a komunistickou spoločnosťou. Táto teória je lo-
gicky súdržná, ale podobne ako náboženské predstavy aj ona spo-
číva na základných vierach: že základom skutočnosti nie je nepo-
menovateľné, nečasové a nepriestorové súcno - Boh, ale hmoty v
ustavičnom pohybe, že hmotná skutočnosť je poznateľná a podľa ro-
zumného konceptu ju možno pretvárať k stále vyššej dokonalosti.

Medzi historickým človekom a človekobohom stoja všetky je-
ho súvislosti: ekonomické, technické, kultúrne, teda v každej
dobe prítomná skutočnosť. Dialektická prax, ako ju konkretizuje
marxistický štát, je zameraná na hľadanie stratégií, ako ľudí
od takých závalostí oslobodzovať. Prax má "technický", plánoví-
tý charakter prekonávania odporu skutočnosti, je politikou mar-
xistického štátu. Viera v objektivitu dialektiky zmeny spôsobu-
je, že nutnejdokonaljšia predstava sa dostáva do permanentného
konfliktu so skutočnosťou, dokonca ideálna predstava nahrádza
skutočnosť. A keďže revolúcia odstránila kultúrne štruktúry a
inštitúcie minulosti, zanikol aj ich "brzdíaci" mechanismus", vy-
tvárajúci úkrupte. Nemá teda čo brániť technizácii spôsobov
riešenia problémov. Nástrojom takejto politiky je plán, zvlášt-
ne organizácia jazyka a moc sústredená v rukách skupiny ľudí.

Kľúčový význam v Marxovej teórii má kritika kresťanstva.
Marx nazval náboženstvo v čele s kresťanstvom "hnisavým vredom
na tele ľudstva", jeho žiak, dramatik Bertold Brecht v jednej
svojej hre ukázal, ako má vyzeráť konkretizačná prax. Komunis-
tický súd odsúdil nepolepateľného kresťana na smrť v jese a ne-
hesoným vápnom. Ak sa vred nedá sporovať, treba zničiť organiz-
mus.

Po odstránení tried sa v marxistickom štáte dostávajú kres-
ťania do amorfnej kategórie menejcných ľudí, proti ktorým
štát vedie boj len dvojakým spôsobom: zničením, alebo bezvýhrud-
ným podriadením.

Doba, keď kresťanský svet vytvoril svoju kultúru, ktorá ža-
la ambície stať sa univerzálnou a položila základy pre vznik eu-
rópskej civilizácie, už nenávratne pominula. Je preto len jeden
mysliteľný dôvod pre nadviazať voči kresťanstvu. Rozbújajú totiž
ilúziu, že je možné na základe racionalistických koncepcií a plá-
nov konkretizovať utopickú ideu silou.

Je ešte jeden dar, ktorý dostal človek prítomnosťou Boha v
dejinskej - svedomie ako svoju dejinnú skúsenosť. Ľudská vôľa je
lon vtedy slobodná, ak je podriadená svedomiu. Svedomie je cit
pre dobro, ktorý človeku bráni vykonať niektoré činy, než sa
už akokoľvek podpripráva rozumovou či "vedeckou" úvahou. Človek,
ktorý sa riadi týmito citmi, nie je ovládateľný.

Aká je teda dloha kresťana v dnešnom svete? Uspokojivá je len najšpeciebanejšia odpoveď: byť dospelým, vziať svoje veci do vlastných rúk.

SEMINÁR O SOCIÁLNEJ ROVNOSTI.

V rôznych disidentských diskusiách o alternatívach budúceho vývoje v Československu sa opakovane vynoruje otázka, nakoľko pevne je zakotvený v našom spoločenskom vedomí model približnej príjmovej rovnosti občanov. Nakoľko je taký model ekonomicky efektívny, ak nie je efektívny, nakoľko sú občania ochotní tolerovať jeho neefektívnosť v zmysle rovnosti. Nakoľko nastolenie a udržanie príjmovej rovnosti vyžaduje nerovnosť v iných spoločenských sférach, najmä politickej. Konečne, nakoľko je centrálna nastolená rovnosť zlučiteľná so slobodou.

Tieto a podobné otázky viedli k usporiadaniu seminára, ktorý sa uskutočnil 27. júna 1987 v Bratislave na tému Sociálna rovnosť. Východiské pre diskusiú asi 15-tich účastníkov poskytli dva úvodné referáty. Miroslav Kusý, v r. 1968 vedúci ideologického oddelenia ÚV KSS a stále sa hlásiaci k marxizmu, podal výklad o vývine koncepcie sociálnej rovnosti v marxizme. Václav Benda z Prahy, na ktorom, zdá sa, už prischla nálepka s označením, že je konzervatívny katolícky filozof, hovoril o probléme sociálnej rovnosti z katolíckeho hľadiska.

Podľa referátu M. Kusého, myšlienka sociálnej rovnosti bola kľúčovou v klasickom utopickom komunizme. Vyskytuje sa vo viacerých literárnych prameňoch; často kresťanskej proveniencie. Išla ruka v ruku s požiadavkou zrušenia vlastníctva pozemkových statkov. Utopický socializmus 19. stor. ju preberá buď iba v obmedzenej miere /Owen/, alebo priamo odmieta. Klasický marxizmus nadviazal na utopický socializmus a svoje ťažisko položil inde než na sociálne rovnosť. Vytýčil projekt spoločnosti dostatku prostredníctvom vzostupu na vyšší vývojový stupeň. Heslom tejto spoločnosti nie je každému rovnako, ale každému podľa jeho zásluh /socializmus/ a každému podľa jeho potrieb /komunizmus/. Potreby ľudí nie sú rovnaké a nejde ani o nich vyrovnávanie; ide o ich rozvoj, a to od hmotných k duchovným, od biologických k psychickým a mravným. Marxizmus neuvažuje zrušenie vlastníctva vôbec ako predpokladu rovnosti, ale vytýčuje projekt prekonania súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov ako podstaty vykorisťovania človeka človekom. Výrobné prostriedky majú prejsť od súkromníka na iný vyšší subjekt - spoločenskú samosprávu slobodných výrobcov, prípadne družstvá.

Idea sociálnej rovnosti nikdy nebola iba teóriou utopického komunizmu. Bola vždy zároveň aj významným ideálom tých najbiednejších, najvykorisťovanejších, najzatratennejších, ktorí si pod ňou predstavovali sociálnu spravodlivosť. Stále je oprávnená ako limitný núdzový prípad v situácii biedy.

Princíp sociálnej rovnosti /s akcentom na majetkové rovnosť/ nie je vo svojej pôvodnej podobe marxistickým princípom. V praktickej rovine vystupovali určité jeho prejavy v počiatočných etapách komunistického revolúcie, v Sovietskom Rusku aj u nás po r. 1948. Bol to ústupok radikálnym ľudovým náladám - aj dôsledok špecifickej núdzovej situácie. Tieto okrajové prejavy princípu sociálnej rovnosti komunisti všade veľmi rýchlo likvidovali.

Dnešok potlačil v ideál sociálnej rovnosti princíp primitívneho ekonomického rovnosť. Jej obsah naplnujú princípy rovnosti sociálnych práv a povinností občanov, rovnosti sociálnych šancí, rovnosti v prístupe k vzdelaniu, sociálne zabezpečenie a poistenie, sociálne podmiernené prerozdelenie príjmov.

Václav Benda koncipoval svoj referát v úzkom vzťahu k pojmu sociálnej spravodlivosti a v ostrom protiklade k socialistickým koncepciám sociálnej rovnosti a spravodlivosti.

Sociálna spravodlivosť - povedal Benda - je ideálnym cieľom, ktorý nemožno dosiahnuť pozemskými prostriedkami. Napriek tomu sa o ňu musíme vždy snažiť. Z toho istého dôvodu ľahšie sa vymedzuje negatívne - čo nie je sociálne spravodlivé - než pozitívne. Sociálnu spravodlivosť nemožno nastoliť pomocou poprenia slobody, pretože len sloboda umožňuje a zakladá vzájomnú zodpovednosť medzi ľuďmi. Nie je spravodlivá usele vynucovaná rovnosť medzi ľuďmi, naproti tomu sú mysliteľné opatrenia, ktoré by nastolili rovnosť možností, napr. obmedzenia či zrušenie dedičského práva. Spravodlivosť môže byť iba doplnkom lásky; keď sa vylúči z hry láska, spravodlivosť sa stáva krutosťou.

V historickom pohľade azda najdôkonaljšiu rovnováhu práv a povinností v spoločnosti zabezpečil stavovský štát. Pôvodný plátónsky model stavovskej spoločnosti modifikoval podľa učenia

c učení mystického tela Aristotela, navzájom neporovnateľných a nenahradiateľných. Dualita moci svetskej a duchovnej zabezpečovala správne fungovanie systému. Potribentská cirkev však zlyhala pred novými sociálnymi javmi, stále viac ustupovala pred štátom, až sa sama dostala do jeho područia. Tak sa dostávajú k slovu skutočné diabolstvá: osvietenké etatizmy, nacionalizmy a socializmy.

Zhubnosť rovnostárskych spoločností, predvídateľná v reálnosocialistickom podaní, je experimentálne preukázaná. Ukrajina, niekdajšia obilnica Európy, sa potáca na okraji hladu. Európske štáty sovietskeho bloku môžu sťažovať iba nik v hĺbke svojho ekonomického úpadku. Na Kube je prišel dokonca cukor. Indočína, ktorá počas 35 rokov trvajúcej vojny nadprodukovala potraviny, za dva roky po víťazstve komunistov začala pociťovať ich nedostatok. Ale ani vo Švédsku, krajine demokratického socializmu, nepozorovať očividné pôsobenie sociálnej rovnosti a spravodlivosti. Slobodná konzumná západná spoločnosť je síce menšie zlo, ale uspokojivá riešenia nie je ani ona. Je vôbec také riešenie? - zakončil otázku Václav Benda.

Po oboch referátoch nasledovala diskusia. Z priehrdia prednesených názorov zaznamenáme aspoň niektoré.

K otázke rovnosti: Súčasné marxistické teórie sa otázkou rovnosti prakticky nezaoberá, pravdepodobne preto, že je to politicky ošemetná otázka. Aj v praxi sa odbrávajú rovnostárske opatrenia. Rovnosť v majetkovej oblasti je neuskutočniteľná a reakčná, vedie k takým katastrofálnym dôsledkom ako bol Pol Potov režim v Kambodži. Súčasný režim urobil z ľudí rovnakých štátnych zamestnancov preto, aby ich mohol politicky ovládať.

Ľudia si zvykli na isté sociálne istoty, režim sa ich snaží zachovávať a to mu stále zabezpečuje určitú podporu. Spoločenská nerovnosť vytvára väčšie možnosti pre proniknutie hriechu do spoločenských štruktúr, ako to dokazuje súčasná Latinská Amerika. Biskupská konferencia v Medelline charakterizovala latinskoamerickú spoločnosť ako spoločnosť v stave hriechu. V takom prípade idea rovnosti má regulatívnu funkciu v zmysle Kolakowského výroku: Každý sociálny ideál má regulatívnu funkciu.

Benda: Práve pôsobenie cirkvi v spoločenských štruktúrach tlmiло prenikanie hriechu. Zlyhanie cirkvi vidím v tom, že sa stiahla zo spoločnosti, z politiky do kostolov a tým uvoľnila pole hriechu.

K otázke vlastníctva výrobných prostriedkov: Kľúčovou tézou marxizmu bolo zrušenie súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov. Toto opatrenie malo odstrániť vykorisťovanie cudzej práce a priviesť spoločnosť na vyšší stupeň rozvoja. Ešte aj v dnešnom referáte Kusého sa hovorilo o prevedení súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov na vyšší subjekt ich zospoločenšenia. Skúsenosti však ukazujú, že spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov sa neukázalo ako vyšší typ vlastníctva. Pravdepodobne neodstránilo ani vykorisťovanie cudzej pracovnej sily, ale najmä sa neukázalo ako produktívnejšie od súkromného vlastníctva. Naopak, ako produktívnejšie sa ukazuje súkromné vlastníctvo.

Kusý: Otázka vlastníctva výrobných prostriedkov je najzáj v marxizme kľúčovou. Je pravda, že doterajšie formy spoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov sa neukázali šťastné. Ako šťastná sa ukázala forma štátneho vlastníctva, keď spoločnosť sa stotožnila so štátom. Zaviedol ju Stalin. Asi bude potrebné rozvíjať rôzne formy vlastníctva, aj súkromné, ak nebude vykorisťovať. Najperspektívnejšie sa javia práve koncepcie družstevného vlastníctva, kolektívneho vlastníctva slobodných výrobcov, realizovaného prostredníctvom ich skutočnej /a nie len formálnej/ samosprávy.

Iné pohľady na tému seminára: Komunisti si prostredníctvom ateistického štátu uzurpujú právo nariaďovať ľuďom všetko, čo si majú myslieť aj konať. Komunisti všetko chcú zobrať do svojich rúk. Myslia si ešte, že tak organizujú dobro pre spoločnosť, ale ukazuje sa aktuálnosť výroku kardinála Glempa, že dobro má pred zlom nevýhodu, že ho nemožno organizovať. Čiže ak sa dobro pokúša organizovať, prestáva byť dobrom. Komunisti sa pokladajú za všemocných, ale to je znakom diabla, ktorý je bohočlovekom a tiež sa pokladá za všemocného. Z toho hľadiska, je teologicky správny výrok prezidenta Feagana, že komunizmus je ríšou zla. Komunistom ide najmä o moc a preto hodne hovoria o duši človeka; druhej strane, kresťanom, ide najmä o zbavenie komunistov moci, preto menej hovoria o duši človeka hoci by mali o nej hovoriť. Súčasný režim kalkuluje so zlými vlastnosťami ľudí.

Tolko z diskusia. Seminár prebehol v príjemnom prostredí bratislavského predmestia, za častého brechania psov z okolitých záhrad a dvorov. To bolo aj jeho jediné rušenie, hoci sa pripravoval a uskutočnil za hrubého zanedbávania konšpiratívnych zásad. Na záver seminára sa jeho veriaci účastníci spoločne pomodlili.

Je v tom určitá zákonitosť, zlozmyselník by povedal, že parkinsonovská, ak samizdat zahrnuje stále širšie a širšie témy. Opäť zlozmyselník by do nej zahrnul aj objavenie sa Bratislavských listov, ale táto recenzia má na mysli samizdatový zborník o Andrejovi Hlinkovi. Zborník vyšiel pod názvom Historický zápisník č. 1/87, vydavateľ a zostavovateľ zostali anonymní. Zborník obsahuje úryvky z dobovej literatúry a citáty prednesu HSLS Andreja Hlinku /1864-1938/, pokúšajú sa podať ucelený obraz tejto významnej postavy moderných slovenských dejín.

Zborník vyvoláva zmiešané pocity - o samotnom zborníku, ale aj o Andrejovi Hlinkovi.

K prednostiam zborníka možno zaradiť fakt, že porušil 40-ročné tabu a pripomenul osobnosť Andreja Hlinku a mnohé okolnosti slovenského politického hnutia konca minulého storočia a tohoto storočia až do 30-tych rokov. Pripomína nám naše neozaj bledné začiatky konca minulého storočia, ale v popisných dejoch možno vysledovať aj prvky slovenského národného dynamizmu v tomto storočí. Kto už dnes vie o problémoch s voľbou čo len jedného slovenského poslancu do uhorského parlamentu, o Černej, vzniku a zániku myšlienky o jednotnom čl. národe a pod.

Ale texty, ktoré nám v zborníku o tom hovoria, citiť nepochybne. Všetky sú ľudáckej proveniencie, plné nekritickeho obľivu k Hlinkovi. Zostavovateľ zborníka natoľko podľahol zvodu ľudáckeho výkladu Hlinkovho diela, presnejšie, výkladu menej prezieravej časti ľudáckej publicistiky, že miestami Hlinkovi až krivdí. Napr. že zaradil do zborníka Tisov prejav z 8. novembra 1938, teda už po Hlinkovej smrti, o pohltení ostatných politických strán Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou. Tento rozhodujúci krok ku zglajchšaltovaniu Slovenska vydáva, v súlade s dobovou interpretáciou, za splnenie Hlinkovho odkazu. Na obranu zostavovateľa možno ešte uviesť, že nemal veľký výber iných textov práve preto, že téma Hlinka je stále tabu v oficiálnej historiografii.

Aj cez hagiografickú clonu zaradených textov možno v zborníku nájsť závažné body, ktoré vysvetľujú a oprávňujú trvalý záujem o Andreja Hlinku. Hlinka prelomil pasivitu slovenskej politiky, do 90-tych rokov minulého storočia reprezentovanej Slovenskou národnou stranou. Prelomil ju nie v salónoch Budapešti, Viedne a neskôr Prahy, ale dolu, po slovenských dedinách a mestečkách, zakladaním spotrebných družstiev, spolkov trpezlivosti a obranou náboženstva. Asi bol potrebný Hlinkov temperament pre rázne rozhodnutie v Martine o odchode Slovenska z Uhorského štátu po 1000 rokoch a rovnako rázne trvanie na splnení Pittsbourskej dohody v novej Československej republike. Dostatočne výrečná je tiež skutočnosť, že Hlinkom vedená a podľa neho pomenovaná ľudová strana bola najväčšou politickou stranou na Slovensku prakticky po celú prvú ČSR. Heslo HSLS: zborník neosvetľuje, nakoľko Hlinka sám určoval politickú líniu HSLS, alebo nakoľko v nej platila - ako hovoria komunisti - vnútrostranícka demokracia. Pretože z politických metamorfóz HSLS hrozí najväčšie nebezpečenstvo pre spätné hodnotenie Andreja Hlinku. Princiipiálne správnu požiadavku slovenskej autonómie presadzovala HSLS príliš často demagogickým spôsobom a príliš málo sa odhraničila od totalitných hnutí vtedajšej Európy. Ak z tejto dimenzie politiky HSLS utrpela "slovenská vec" škodu, je v tom kus historickej spravodlivosti.

Vráťme sa k Andrejovi Hlinkovi. Jeho láska k Slovensku bola obľivuhočná, ale jeho články a reči neprazrádzajú osobitný európsky alebo aspoň stredo-európsky rozhlád. Tým si možno vysvetliť, že požiadavku slovenskej autonómie nedokázal zaradiť do správnych medzinárodných trendov, aj už spomenutú nedostatok odhraničenosti HSLS od totalitných hnutí. Z tohto pohľadu sa javí, že Andrej Hlinka nebol ať taký formát.

V zborníku to už nie je, ale fenomén Andrej Hlinka má trpký dotyk. Truhla s jeho mŕtvou bola uložená v uzavretej krypte Dómu sv. Martina v Bratislave. Niekedy v 50-tych alebo v 60-tych rokoch bola mŕtvola odstránená a v krypte zostala len truhla s preštrateným vekom. Spinoza by povedal: Ultimá barbarorum.

Ani najbližší moment nie je v zborníku. V dobe písania tejto recenzie štátna bezpečnosť väzní a stíha Ivana Polanského z Novej Dubnice, okr. Považská Bystrica - okrem iných titulov - za zostavenie a rozmanženie Historického zápisníka o Andrejovi Hlinkovi. 50 rokov od smrti Andreja Hlinku štát kvalifikuje zostavenie zborníka o ňom ako podvracanie republiky. Húť, nebezpečné sú slovenské dejiny.

Záverom ešte k zákonitosti, spomenutej v úvode. Spočíva v tom, že prirodzený záujem ľudí si vždy nájde cesty na svoje uspokojenie. Ak oficiálna publicistika zámerne obchádza niektoré témy, ujae sa ich samizdat. Informačný monopol štátu je čoraz užšší. Nebolo by lepšie voľne diskutovať otázky, o ktoré je záujem? Na súčasnej odbornej úrovni.

DOKUMENTÁCIA

1. Ohlásenie verejného zhromaždenia Obvodnému národnému výboru Bratislava I
2. Zákaz zhromaždenia Obvodným národným výborom
3. Výzva na účasť na zhromaždení. Výzva sa objavila v sobotu a v nedeľu 19. a 20. marca na dverách viacerých kostolov v Bratislave, na nástenkách vo vysokoškolských internátoch, vo väčších podnikoch a pod. Polícia a úrady výzvu strhávali.
4. Oznamenie Františka Mikloška, že zhromaždenie sa bude konať aj napriek zákazu. Národný výbor pokladal oznamenie za odvolanie proti zákazu zhromaždenia.
5. Rozhodnutie Národného výboru hl. m. SSR Bratislavy, ktorým sa potvrdzuje zákaz zhromaždenia. Toto druhostupňové rozhodnutie doručil úradník národného výboru osobne Františkovi Mikloškovi v sprievode príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti dňa 25. marca 1988 v dopoludňajších hodinách.

Obvodný národný výbor
Bratislava I
Vojanského námestia
Bratislava

Bratislava 10.3.1988

Vec: Verejné zhromaždenie v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí dňa 25.3.1988 od 18⁰⁰ do 18³⁰ hod. - ohlásenie.

Na výzvu viacerých verziách občanov Vm. t. j. t. j. oznamujúc podľa § 10 vyhl. min. vnútra č. 145/1951 Zb. o dňa 25.3.1988 od 18⁰⁰ do 18³⁰ hod. sa uskutoční pokojné verejné zhromaždenie občanov v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí pred budovou Slovenského národného divadla.

Programom verejného zhromaždenia bude tiež manifestácia občanov za renovanie katolíckych biskupov pre uprávnenú účasť na Slovensku podľa rozhodnutia Svätého Otca, za úplnú náboženskú slobodu v Československu a za úplné dodržiavanie občianskych práv v Československu.

Predpokladá sa, že účastníci zhromaždenia vyjadrí svoj súhlas s programom zhromaždenia drábnim horiacim sviatkom.

Uskutočnenie verejného zhromaždenia sa opiera o § 21 Ústavy a o § 6 Zák. č. 64/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach.

Prosim, aby ste toto ohlásenie zobrali na vedomie.

S pozdravom

RNDr. František Mikloško
Břlikova 16
Bratislava

- odbor vnútorných vecí -

Bratia a sestry!

Zn.142/1988-Vn

Bratislava 24.3.1988

Vyzývame Vás k účasti na pokojnej manifestácii veriacich, ktorá sa uskutoční v piatok 25. marca 1988 v dobe od 18. do 18,30 hod. v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí pred budovou Slovenského národného divadla.

Manifestáciou chceme podporiť požiadavku obsadenia uprázdnených biskupských stolcov podľa rozhodnutia Sv.Otca, väčšej náboženskej slobody a plného dodržania občianskych práv v Československu.

Súhlas s týmito požiadavkami vyjadríme držaním horiacich sviečok počas manifestácie.

Verejné zhromaždenie bolo oznámené ObNV Bratislava I v súlade s platnými predpismi.

Odbor vnútorných vecí Národného výboru hlavného mesta SSR Bratislavy ako príslušný orgán podľa ust. § 59 zák. č. 71/1967 Zb. rozhodujúce o odvolaní RNDr. Františka Mikloška, Bratislava Břílikova 16, proti rozhodnutiu odboru vnútorných vecí ObNV Bratislava I zo 17.3.1988 č. VN/88-1116 vydáva toto

rozhodnutie

Odvolanie RNDr. Františka Mikloška sa zamietá a rozhodnutie odboru vnútorných vecí ObNV Bratislava I zo 17.3.1988 č. VN/88-1116 sa potvrdzuje.

Odôvodnenie:

Odbor vnútorných vecí ObNV Bratislava I napadnutým rozhodnutím zúžal konanie zhromaždenia veriacich ohlásené RNDr. Františkom Mikloškom na 25.3.88 o 18,00 hodine v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí. Zákaz odôvodnil tým, že zvolávateľ ako súkromná osoba nemôže zabezpečiť zachovanie verejného poriadku počas zhromaždenia v zmysle zákona č. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach. Súčasne podľa ust. § 55 ods. 2 zák. č. 71/1967 Zb. prípadnému odvolaniu odial odkladný účinok.

V zákonnej lehote určenej na odvolanie RNDr. Mikloško oznámil odboru vnútorných vecí ObNV Bratislava I, že zhromaždenie sa uskutoční aj napriek zákazu v pôvodne ohlásenom čase. Tak ako v ohlásení uviedol znova poukázal, že zhromaždenie neorganizuje sám, ale s viacerými veriacimi občanmi, ktorí sú schopní zabezpečiť verejný poriadok. Poukázal na už uskutočnené viaceré Mariánske púte, ktoré doposiaľ prebehli pokojne a usporiadané. Záverom namietal, že vydaný zákaz porušuje čl. 28 Ústavy, ktorá zaručuje slobodu pouličných spríevodov a manifestácií.

Odbor vnútorných vecí Národného výboru hlavného mesta SSR Bratislavy ako odvolací orgán považoval oznámenie RNDr. F. Mikloška z 21.3.1988 za odvolanie a po preskúmaní jeho dôvodov a spisového materiálu vzťahujúceho sa k veci dospel k názoru, že odvolaniu nemožno vyhovieť.

Bratislava 21.3.1988

Obvodný národný výbor Bratislava I

odbor vnútorných vecí Vajanského nábrežie 3 Bratislava

Vec: verejné zhromaždenie v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí dňa 25. 3. 1988 od 18. do 18.30 hod.

Rozhodnutím zo dňa 17.3.1988 čí.s. VN/88 - 1116 ste zakázali verejné zhromaždenie občanov v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí pred budovou Slovenského národného divadla dňa 25. marca 1988 v dobe od 18. do 18.30 hod. Zákaz ste odôvodnili, že ako súkromná osoba údajne nie som schopný zabezpečiť udržanie verejného poriadku počas zhromaždenia.

Tento argument neobstojí.

Ako som v liste z 10.3.1988 oznámil, zhromaždenie neorganizujem sám, ale organizuje ho viacero veriacich občanov a spolu sme schopní zabezpečiť verejný poriadok v dobe konania zhromaždenia. Veriaci občania máme predsa za sebou desiatky mariánskych pútí na Slovensku so státisícovou účasťou, ktoré všetky prebehli pokojne a usporiadané. Navyše, zákon čí.s. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach nevyžaduje, aby zvolávateľ zhromaždenia bol členom oficiálnej organizácie.

Zákaz zhromaždenia porušuje čl. 28 Ústavy, ktorý zaručuje slobodu pouličných sprievodov a manifestácií. Porušenie tohoto nášho ústavného práva by bolo dôvodom pre podnet na Ústavný súd, aby nám zaručil výkon tohoto nášho ústavného práva. Keďže Federálne zhromaždenie doteraz nezvolilo sudcov Ústavného súdu, nemôžeme sa obrátiť na súd a oznamujeme Vám preto, že zhromaždenie občanov sa uskutoční v pôvodne ohlásenom termíne 25. marca o 18.⁰⁰ hod. Znovu zdôrazňujeme, že zhromaždenie je plánované ako pokojné a v medziach zákona.

S pozdravom

RNDr. František Mikloško, vr.

- 2 -

Podľa ust. § 6 zák. č. 68/1951 Zb. - v zhode so záujmami pracujúceho ľudu je občanom zaručený výkon zhromažďovacieho práva, pokiaľ sa ním nehrozí verejný pokoj a poriadok. Práve zachovanie verejného poriadku, bezpečnostných, dopravných, zdravotných a iných predpisov nie je zo strany ohlasovateľa, ako súkromnej osoby nezastupujúcej žiadnu dobrovoľnú organizáciu zaručené. Z toho dôvodu nemožno ohlásené zhromaždenie povoliť.

Námietku odvolateľa, že doposiaľ uskutočnené Mariánske púte prebehli podľa neho pokojne, nemožno vzťahovať na ohlásené zhromaždenie, keďže tieto boli zabezpečované príslušnými cirkevnými orgánmi v súlade s predpismi, a nebolo dôvodu s nimi nesúhlasit. Kei zhromaždenia ohláseneho na 25.3.1988 sa však oficiálne cirkevné orgány verejne distancovali.

Ústava ČSSR zaručuje slobodu prejavu vo všetkých oblastiach života spoločnosti. Každý občan môže vyznávať akukoľvek náboženskú vieru, alebo byť bez vyznania a vykonávať náboženské úkony, pokiaľ to nie je v rozpore so zákonom. Všetci občania sú však povinní zachovávať ústavu a ostatné zákony a v každom svojom konaní dbať na záujmy socialistického štátu a spoločnosti pracujúcich.

Napadnuté rozhodnutie sleduje práve rešpektovanie právnych predpisov, ktoré by mali byť vykonaním ohláseného zhromaždenia porušené.

Vzhľadom na tieto dôvody odvolací orgán rozhodol tak, ako je to uvedené vo výrokovej časti tohto rozhodnutia.

Poučenie:

Toto rozhodnutie je konečné a podľa ust. § 59 ods. 4 zák. č. 71/1967 Zb. sa proti nemu nemožno ďalej odvolať.

vedúca odboru vnútorných vecí NVB
JUDr. Jarmila Zajíčková

Na vedomie:

RNDr. František Mikloško, Břílikova 16 Bratislava

ObNV Bratislava I - s včerašním oznámením